

IMRE SÁNDOR GONDOLATAI A TANÁROKRÓL ÉS A TANÁRKÉPZÉSRŐL

BERECZKI SÁNDOR

IMRE SÁNDOR életének és tevékenységének értékelésekor eléggé háttérbe szorul az a sokrétű oktató-nevelő munka, amelyet a különböző típusú pedagógusképző intézményekben végzett. A Pedagógiai Lexikon is mindenekelőtt „a hazai elméleti pedagógia kiemelkedő alakja”-ként mutatja be, igaz, azt is megállapítja, hogy „mint rendkívül nagy hatású nevelői egyéniség igen sok értékes szakembert formált.” Természetesen nem kívánom szembeállítani IMRE SÁNDOR elméleti és gyakorlati pedagógiai munkásságát, csupán arra az aránytalanságra szeretnék utalni, amely IMRE SÁNDOR megítélésében az elmúlt években bekövetkezett. Minden bizonnyal ezzel az értékelésbeli eltolódással van összefüggésben az is, hogy a neveléstörténeti elemzések nem fordítottak kellő figyelmet sem IMRE SÁNDOR gyakorlati tanári tevékenységére, sem azokra az értékes gondolatokra, amelyek egyrészt a tanító, tanár személyiségére, hivatására, másrészt a tanító-, illetve a tanárképzésre vonatkoznak. IMRE Sándor esetében a témával foglalkozni annál is indokoltabb, mivel ő a tanárképzés több típusú intézményében is jelentős tevékenységet végzett. Nem véletlen tehát, hogy Imre Sándor véleményt tudott formálni a tanítókkal, tanárokkal kapcsolatos követelményekről s ugyanakkor helyesen látta meg a tanító- és tanárképzés továbbfejlesztésének szükségességét és módját is.

Az 1877-ben született IMRE SÁNDOR a hazai és külföldi egyetemi tanulmányai után a kolozsvári református kollégium főgimnáziumának volt tanára 1900-tól 1908-ig. Ez időszakban (1902—1905) volt a kollégium internátusának vezetője, majd 1908-tól a kollégium elemi iskolájának igazgatója is. A kolozsvári tudományegyetem magántanáraként 1904-től 1912-ig dolgozott. 1908-ban nevezték ki a Polgári Iskolai Tanárképző Intézet tanárának s e munkakörében 1918-ig tevékenykedett. 1918. március 14-től november 15-ig látta el az Intézet igazgatói teendőit, majd 1919. április 15-től augusztus 9-ig ismét megbízták az Intézet igazgatásával. Időközben 1912-től a budapesti tudományegyetemen a pedagógia magántanára. 1918. november 19-től 1919. március 21-ig VKM helyettes államtitkár, 1919. augusztus 7-től augusztus 15-ig VKM miniszter, majd 1919. augusztus 16-tól 1924. december 31-ig VKM adminisztratív államtitkár. 1925-től a szegedi tudományegyetem pedagógiai tanszékének vezetését látta el, majd 1934-től haláláig, 1945-ig, a budapesti műegyetem közgazdaságtudományi karán volt a pedagógiai intézet vezetője. Tanári tevékenységének teljessé tétele érdekében meg kell említeni, hogy a Polgári Iskolai Tanárképző Intézetnél töltött évei alatt tanított az Intézettel kapcsolatban megszervezett Apponyi-kollégiumban, a tanítóképzőintézeti tanárképzőben is.

IMRE SÁNDOR életének ebből a vázlatos áttekintéséből is meggyőződhetünk arról, hogy a tanárképzésnek milyen sokféle formájában dolgozott és szerzett tapasztalatot.

talatokat. Ennek az lett — IMRE SÁNDOR számára is — értékes következménye, hogy át tudta tekinteni a tanító- és tanárképzés bonyolult rendszerét s ugyanakkor a képzési formák különbözősége ellenére is meglátta kapcsolatukat, összefüggésüket, közös jegyüket. A tanító- és tanárképzésre vonatkozó reformjavasolataiban éppen ezt a kapcsolatrendszert kívánta megvalósítani. A tanító- és tanárképzés egységes elvi alapjának tekintette egyrészt a nemzetnevelés elméletét, másrészt a személyiségpedagógiát. Ezért állapítja meg 1915-ben „A köznevelés belső egysége és a nemzeti egység” című tanulmányában: „A hivatásos nevelők belső egységét a pályájokra való előkészítés alapozhatja meg. ... Az óvónő-, tanító- és tanárképzés menetét úgy kell megállapítani, hogy mindenik fok nevelője és mindenik szaktárgy tanítója indítást nyerhessen a mainál határozottabban nemzeti tudatosság kifejlődésére.”¹ A különböző típusú képzési formák egységét tehát a nemzetnevelés gondolata adja meg. Ugyanakkor a személyiségpedagógia elvéből kiindulva elutasítja azt a gondolatot, „hogy ha ily egységes munkát kívánunk tőlük, neveljünk minden nevelőt együtt. Ez a nevelés szempontjából helytelen lenne. A különböző fokokon a sok azonos nevelői tulajdonságon kívül sok, egészen eltérő személyes tulajdonság, különböző készségek, más-más terjedelmű szakismeretek szükségesek.”² A döntőnek mégis a képzés egységes szellemét tartja, amikor megállapítja: „A mainál több erővel kell segítenünk a hivatásos nevelők körében a nemzet gondolkodásának, szellemi fejlődésének megismerését, hogy ebbe a fejlődési folyamatba önkéntelenül is, de lehetőleg minél tudatosabban beleilleszkedjenek.”³

Érdemes felfigyelnünk arra, hogy IMRE SÁNDOR milyen jelentősnek tartotta a nemzet egésze szempontjából a tanító- és tanárképzés helyes megszervezését és menetét. Néhány idézettel ismerjük meg idevonatkozó megállapításait. „A jövőendő csak akkor van a kezünkben, ha az új nemzedéket, a gyermekeket ki nem eresztjük hatásunk alól! A nemzet jövője követeli, hogy mindennél nagyobb gondot fordítsunk a tanítók és tanárok nevelésére. Nem szabad, hogy a nemzet javával törődők bennünket, tanítókat és a tanítók tanítóit magunkra hagyjanak.”⁴ Más helyen még határozottabban fogalmaz, amikor kijelenti: „Közzoktatásunk állapotát csak úgy lehet állandóan tökéletesíteni, ha minden közzoktatási rendszer igazi alapja: a tanárság, feladata végzésére mindig fokozottabban alkalmas.”⁵ Ugyanezt a gondolatot más alkalommal így fejleszti tovább: „Minden közzoktatási rendszer megdől, ha támogatására alkalmas tanárok nincsenek. Minden újítás hiábavaló, amíg az állam a tanárnevelés kérdését az elgondolható legjobb módon el nem igazítja.”⁶ S még egy mondat az 1915-ben írt „A háború és a pedagógia” című tanulmányából: „A tanító- és tanárképzés mindennél előbb való kérdés.”⁷

Ezek az idézetek jól mutatják IMRE SÁNDOR következetesen hangoztatott felfogását a tanító- és tanárképzés jelentőségéről. E megállapítások nem egyszerűen szépen megfogalmazott elképzelések egy ideális képzési formáról és rendről, hanem IMRE SÁNDOR nagyon határozott igénye és kritikája korának tanító- és tanárképzésével szemben. Az idézett megállapításainak legtöbbje a VKM-hez felterjesztett folyamodványban fogalmazódott meg, s IMRE SÁNDOR, illetve a felterjesztést készítő tanári kör, egyesület követelése nyert bennük megfogalmazást. Figyelmesen olvasva ezeket a mondatokat, kiérezhetjük belőlük Imre Sándor kemény bírálatát, aggodását, figyelemfelhívását, javaslatát. Azt is megállapíthatjuk, hogy IMRE SÁNDOR nemcsak a közzoktatás, de az egész nemzeti lét központi kérdésének tekintette a tanító- és tanárképzés helyes megszervezését.

A nemzetnevelés és a személyiségpedagógia gondolatát IMRE SÁNDOR a tanító és tanár társadalmi feladatában egyesíti s ezt az egységet kell szolgálni a pedagógusok képzésének is. Ezt emeli ki akkor is, amikor APÁCZAI CSERI JÁNOS életművét értékeli:

„...ez a lélek az eszményi tanító lelke. Mert Apáczai tanító, semmi egyéb. A tanító feladatát csak az töltheti be, aki korának tudományos eredményeit ismeri; aki munkáját egyetemes és magas szempontokból tudja nézni, s a tanítást nem tekinti valami különálló feladatnak, hanem az embernevelés részének. Csak az igazán tanító, ki az iskolaszervezetet egységesnek tekinti, de az egészet mégis szervnek, a társadalom szervének látja.”⁸ Ebből a szemléletmódból kiindulva kifogásolja 1904-ben azt a helyzetet, hogy a tanítók, tanárok nem kapják meg a társadalomtól a szükséges megbecsülést: „Igazság szerint nekünk nem a tanügyi gépezet kerekeinek vagy szegeinek, hanem az eleven, fejlődő tanügyi szervezet lelkének kellene lennünk.”⁹ Sajnálattal állapítja meg azonban azt, hogy „a fejlődés törvénye a köznevelés rendszerében nem érvényesül: az új alakulások nem a benső kiforrás, fejlődés következményei. „Több tanulmányában is világosan megfogalmazza a tanítók, tanárok legfontosabb feladatát: „A tanárságra az a feladat vár, hogy megfigyeljen minden kívülről hallatszó hangot, igazabban: bele álljon abba az áramlatba, mely a nemzeti élet megújódását igyekszik előmozdítani. Ez a feladatnak azonban csak az egyik fele. Feltétlenül az ő kötelessége azonban, hogy megfigyeljen és egybegyűjtsön minden, még oly apró jelenséget is, mely pedagógiai tekintetben meggondolni és változtatni való. Mindezek alapján meg kell vitatnia a tanárságnak, hogy milyen is legyen a jövő alakulás egésze s annak egyes részei: mit kíván a pedagógiai elmélet és a gyakorlat az iskolai tanításban és nevelésben, s mit kíván a társadalom, a nemzet jól meggondolt, nem hirtelen haszonra számított érdeke a nemzeti közneveléstől?”¹¹ A nemzeti tudatosság kérdését a tanítók és tanárok tevékenységében külön tanulmányban is fejtegeti. Hangsúlyozza: „Fontos, hogy a tanítójelöltek szemét megnyissák s ne csak az ismeretek befogadására, hanem a nemzeti élet jelenségeinek önálló szemléletére, a nép megértésére is megtanítsák.”¹²

A nemzeti tudatosság mellett IMRE SÁNDOR a tanárral szemben támasztott követelményeknél következetesen hangsúlyozza a személyiségpedagógia elvét. Ezt a szempontot emeli ki a tanárképzés megszervezésénél is: „A tanárképzés a tanári személyiségek kifejlődését tartozik előmozdítani, mert a tanár feladata növendékeivel szemben ugyanez; azért olyan szervezetbe kell a fiatal jelöltet beilleszteni, amely szabad teret enged a tekintetben.”¹³ Javaslatában, tervezeteiben is ezt teszi meg alaptételül, amikor kijelenti: „A személyiségnek mindenkiiben szabadon fejlődését, erős tanári személyiségek szabad érvényesülését kell szolgálni és értékesíteni.”¹⁴

A nemzeti tudatosság és a személyiségpedagógia elveire építi fel IMRE SÁNDOR a tanító és tanárképzés hármass követelményét, amelyeket a képző intézet jellegétől függetlenül kell érvényesíteni. A tanárképzésnek IMRE SÁNDOR által megfogalmazott három tényezője egyben biztosítja azt is, hogy a tanító- és tanárképzés különböző típusaiban és fokaiban — a tartalomtól és szervezeti keretektől függetlenül — egységes szellemben történik a tanárok képzése. A tanárképzés e három tényezőjéről IMRE a következőket írja: „Parancsoló szükséglet arra törekednünk, hogy valamennyi életpálya jelöltjei a magok feladatára a lehetőségig tökéletesen készüljenek. Ebben az előkészületben nevezetes részlet: az illető pályán szükséges ismeretek megszerzése, ezzel egészen azonos jelentőségű a másik részlet: a gyakorlati készségek elsajátítása. De semmiféle pályán sem lehet remekelni mindjárt az önálló munka kezdetén és sehol sem elég a pálya becsületes megfutására az ismereteknek az előkészület idején szerzett mennyisége, sem a gyakorlati készségek ekkor kifejlődő mértéke. Ezért az előkészületnek van még egy harmadik része is: ki kell alakulnia annak a lelkiállapotnak, amely az embert az ismeretek szakadatlan gyarapítására, az ismeretek gyakorlati felhasználásában való szándékos tökéletesedésre, azaz a feladatoknak mindig jobb-jobb elvégzésére ösztönzi. Az előkészülés idején tehát végbe kell mennie a hivatás felisme-

résének is. Mindenik pályán az szabja meg az előkészület tökéletességét: mennyire történt meg ez a lelki felkészülés.”¹⁵ A hivatástudatnak ez az értelmezése újszerű, mivel elsősorban a tanári diploma megszerzése utáni továbbfejlődés alapjának tekinti. Elemezve a tanító- és tanárképzés különböző formáit, sajnálattal állapítja meg, hogy a „mai szabályzatok és a mai gyakorlat e három tényező munkáját nem egészen úgy határozza meg, hogy az élethivatás szempontjai teljesen érvényesülhessenek. Nincs távol az igazságtól, hogy ma mindhárom tényező útjában áll egymásnak. A feladatok pontos elkülönítése szükséges, az egész képzés célját tartva szemünk előtt.”¹⁶ IMRE SÁNDOR ezzel a véleményével lényegében az 1868. 38. t.c.-nek arra a hiányosságára mutat rá, amely nem kellően átgondoltan, s nem a maga összefüggésében jelölte meg a tanító- és tanárképzés feladatait.

Áttekintve azokat az általános nemzetnevelési és személyiségpedagógiai tételeket, amelyekre IMRE SÁNDOR felépíti a tanító és tanár közoktatási és társadalmi feladatát, valamint ezzel szoros összefüggésben a tanító és tanárképzés három meghatározó tényezőjét, vizsgáljuk meg azokat az elveket, amelyeket IMRE a tanító- és tanárképzés különböző típusaira kidolgozott. Tekintettel arra, hogy gyakorlati pedagógiai tevékenysége során módjában volt a képzés valamennyi típusával megismerkedni, így nemcsak a képzés megegyező, közös, de az eltérő sajátosságait is meg tudta állapítani. Az egyes képzési formákkal kapcsolatban tett megjegyzései, reformjavaslatai lényegében IMRE tanárképzési koncepciójává összegeződnek, kár, hogy ő maga nem végezte el ezt a szintetizáló munkát. Egységes elméleti álláspontja, gondolkodásmódja következtében tanító- és tanárképzési rendszere lényegében azonos szerkezeti elemeket mutat, bár gondosan ügyel arra, hogy a különböző képzési formák (tanító-, polgári iskolai tanár-, középiskolai tanár-, tanítóképző-intézeti tanár), eltérő vonásait pontosan megjelölje. Az egyes képzési formákkal kapcsolatos megjegyzéseiben, gyakorlati pedagógiai tevékenységében könnyen felfedezhetjük azt a három tényezőt, amelyet a tanító- és tanárképzésben is meghatározónak tartott: a szakmai ismereteket, ezek gyakorlati alkalmazását és a hivatástudatot. Az előbb már idéztem IMRE SÁNDORNak azt a kritikai észrevételét, amellyel kifejezésre juttatta azt, hogy e három tényező nincs kellő összhangban. IMRE SÁNDOR gyakorlati pedagógiai tevékenysége a képzés valamennyi színterén lényegében arra irányult, hogy e három tényező kapcsolatát megteremtse. Feltétlenül meg kell említenünk például IMRÉnek azt a tevékenységét, amelyet működéseinek színterein a tantervi reformmunkálatok során végzett. Elsősorban természetesen szaktárgyainak, a filozófiának, pszichológiának és a pedagógiának tantervi anyagában és szerkezetében hajtott végre alapvető változásokat. Ugyanakkor azonban lényeges észrevételeket tett az adott intézetek tanterveinek egészére is. Az egyes képző intézetek tantervi anyagának munkálatai mellett úttörőmunkát végzett IMRE a tanárképzés másik területén, a gyakorlati képzéssel kapcsolatban is. Azt hiszem nyugodtan megállapíthatjuk, hogy IMRE SÁNDOR a gyakorlati képzés átalakítása érdekében valóban úttörőmunkát végzett, mivel nagyon átgondolt elméleti megalapozással dolgozta át az egyes intézetek elavult gyakorlati tanárképzési rendszerét. Erről a kérdésről több tanulmányt is írt, több reformjavaslatot dolgozott ki, amelyekben a legapróbb részletekig vizsgálta meg a gyakorlati képzés legjobb menetét. Bár ezek a gyakorlati képzési útmutatók, rendszerek azonos elméleti alapokon nyugszanak, IMRE nagy figyelmet fordított a különböző képző intézetek sajátos képzési célkitűzéseire. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a tanárképzésben IMRE SÁNDOR tevékenysége nyomán kapott nagyobb hangsúlyt és értékelést a gyakorlati képzési rész. Az is tény, hogy a jelenlegi gyakorlati képzési rendszerekben még mindig megtalálhatók azok az elemek, amelyeket IMRE SÁNDOR iktatott be. Ez is jól mutatja elgondolásainak helyességét, s a tanárképzés folyamatában betöltött célszerűségét.

Mind a tantervi anyag kiválasztásánál és elrendezésénél, mind a gyakorlati képzés meneténél alapvető követelményként fogalmazta meg IMRE azt, hogy azokban érvényre jusson az adott képzőintézet legfontosabb célkitűzése, a hivatástudat fejlesztése.

Tekintsük át röviden IMRE SÁNDOR észrevételeit az egyes képzőintézetekkel kapcsolatban.

IMRE SÁNDOR a tanítóképzésnek és a tanítóknak központi szerepet szánt. Ezért írja 1917-ben: „A tanítóképzőintézet a köznevelés szervezetében mindig középen lesz s hatalmas áramok indulnak ki belőle: a népiskolát, polgáriskolát, jórészt a tanfelügyeletet, nemsokára részben a leányközépiskolát is az a lélek tölti el, amit az ifjú tanítók a képzőből kivisznek, s amit az egész nép gyermekeibe, a középiskolák leendő növendékeibe is beoltanak.”¹⁷ IMRÉNEK ez a megjegyzése is bizonyítja, hogy a képzésnek egyik formáját sem tudta elszigetelten szemlélni a közoktatási rendszer többi részétől. „Az iskola olyan, amilyen a tanító”¹⁸ állapítja meg nagyon tömören. IMRE jogosan kifogásolja, hogy „a nevelés történetében mily csekély helyet juttattak eddig általában a magyar tanítóknak.”¹⁹ A tanítóképző-intézetek számára írt Népis-kolai neveléstanának előszavában így fogalmazza meg a tanítói személyiség legfon-tosabb tulajdonságát: „Jó tanítóvá csak gondolkodó ember lehet. Csak az ilyen látja mindig szeme előtt feladatának nagy jelentőségét, ez ismeri fel a nevelésnek a fejlődő emberre és az egész nemzetre nézve máshoz nem hasonlítható fontosságát.”²⁰ Ugyan-akkor reálisan ismeri fel a tanítói tevékenység társadalmi akadályait: „A tanító nem tehet meg mindent, amire a népnek jobba, munkásabbá, boldogabbá tételére szük-ség volna. Még természetesebb, hogy a tanítóképző négy év alatt nem adhatja meg a tanítónak a nagy feladataira való teljes lelki felszerelést, kivált mai szervezetében, 14—18 éves gyermekeknek, akiket nem a hivatottság érzése vonz erre a pályára és akikben az oklevél átvételekor nem lehet kialakult a tanítóban szükséges nemzeti tudatosság.”²¹ A tanítóképzés alapvető kritériumát IMRE ezért így jelöli meg: „A tanítóképzés annál jobb, minél jobban képessé teszi a jelölteket arra, hogy a népnek gondviselőjévé, vezetőjévé válhassanak.”²² IMRE SÁNDORT a tanítóképzés tartalmi, módszertani követelményei mellett élenként foglalkoztatta a tanítók politikai maga-tartásának, politizálásának kérdése is. 1911-ben erről így ír: „A tanítóság politikai szintű mozgalmai miatt elég sürűn hangzik az a vélemény, hogy a tanítóknak a poli-tikához semmi közük, hanem csupán maguk és az iskola belső ügyeivel szabad fog-lalkozniok. Sőt annyira jutottunk, hogy egyeseket még ezek közül a belső ügyek közül is szeretnének már némelyek a tanítóság megvitatása alól kivonni.”²³ IMRE SÁNDOR nem fogadja el ezt az álláspontot. Ellenvéleményét így szögezi le: „A sokféle eredetű társadalmi forrongás ma mindenkit közelebbről érint, tehát jobban érdekel. Így a tanítóságot is, melynek a polgárság többi részével egészen egyenlő joga van az orszá-got egyetemesen érdeklő kérdések tárgyalásához. De ez maga nem elég magyará-zat. A tanítót hivatása és munkájának körülményei teszik politikussá.”²⁴ Később így folytatja: „A tanító minél tisztábban látja maga előtt feladatát, minél mélyebben keresi hatásának feltételeit és akadályait, annál nagyobb jelentőségűnek tapasztalja önmagát és munkája körét a közösség életében. S gondolkodása ezzel politikaivá vált. A politika kérdései messzire kihatók, a pedagógus gondolkörébe beletartoznak, s a tanítónak, mint a jövő tudatos munkásának kötelessége is a politikai érdeklődés.”²⁵

1915-ben IMRE érdekesen látja meg a pedagógusképzés egyik mai problémáját: „A nőtanítók száma eddig is nagy volt, a mostani sok veszteség (igen sok tanító és tanár hull el) még jobban megnöveli jelentőségüket. Komolyan kell gondolni arra, hogy a nevelés feladatairól való gondolkodásban a két nem között minél teljesebb egységet teremtsünk. Az amerikai példa figyelmeztet, hogy ne várjuk meg, amíg a nő-

tanítók nagy száma miatt a nevelés eredményei aggodalmat keltenek (elnőiesedés), hanem vegyük elejét.”²⁶

A tanítóképzéssel kapcsolatban is felveti IMRE a nemzeti tudatosság egységesítő jelentőségét, amikor megállapítja: „Vajon lehet-e egész tanítóságunkban azonos nemzeti tudatosság (állami, felekezeti, nemzetiségi tanítónevelés), lehet-e a különböző fokú tanítóságban azonos pedagógiai tudatosság, igyekszik-e a képzés szervezete felismertetni a különböző iskolafokok és iskolafajok céljának közösségét és munkájának egymásbafonódását?”²⁷

Az 1930-as években ismét erőteljesen vetődik fel az a gondolat, hogy a tanítóképzést olyan módon kell újjászervezni, hogy az kapcsolatba kerüljön az egyetemmel. IMRE SÁNDOR az 1936-ban megrendezett országos felsőoktatási kongresszuson tartott előadásában foglalkozik ezzel a problémával „A tanítóképzés és az egyetem” címen. Imre előadásában mindenekelőtt elismeri, hogy a tanítóképzés jelenlegi rendjét alaposan meg kell vizsgálni és módosítani. IMRE SÁNDOR beható elemzés alá veszi azt a több éve felvetett megoldást, hogy a tanítóképzés az egyetemre kerüljön. Ezzel kapcsolatban Imre először azt vizsgálja meg, hogy az elemi iskolai tanítóság jelöltjeinek mire van leginkább szükségük. „Három ilyen követelményt nevezek meg: 1. határozott nevelői szellemben való ránevelés életük feladatára; 2. aprólékos előkészítés az iskolai nevelés gyakorlati tennivalóira; 3. határozott, az elemi iskolai tanító munkaköre által megkívánt ismeretek.”²⁸ Majd miután elemzi az egyetem saját feladatait kijelenti: „Az egyetem a tanítóképzést nem veheti magára; ezt az egyetem rendeltetése és természete, valamint a tanítóképzés rendeltetése és természete egyaránt meggátolja.”²⁹ Szükségesnek látja azonban azt, hogy a tanítók bizonyos része számára tegyék lehetővé az egyetemi tanulmányokat. „Ez biztosíték lenne arra, hogy ma ki sem fejlődhet, tervszerűen éppen nem gondozott, néha elkallódó, máskor tévován botorkáló szellemi értékek jelentkezessenek és erejükhöz mértén érvényesülhessenek. Ez elsősorban egyéni érdekek látszik, de közérdek is.”³⁰ Imre ezzel a javaslatával meg akarta szüntetni az egyetemeknek azt a zártságát, hogy oda csak érettségivel rendelkező hallgatók juthattak be, s lehetetlenné téve az egyetemi tanulmányokat a tanítói képesítővel rendelkezők számára. „Ő maga is hangsúlyozza: „Ezt mindig kivételes esetnek gondolom; a lehetőség biztosítását annál fontosabbnak ítélem.”³¹ Felveti azonban a tanítók egyetemre jutásának másik lehetőségét is: a kötelező továbbképzés formájában. „Milyen nagy dolog lenne az, ha rendszeres továbbképzés útján rendre minden tanító a legszélesebb körben, a legmagasabb ponttól tekinthetné át a saját munkája apró-cseprő részleteit, benne élhetne pár hétig az egyetem levegőjében, megérezhetné a tudomány „műtermének” és a tudomány embereinek az élettel, a művelődés ügyével, az iskolai aprólékos munkával való összeköttetését.”³² IMRE helyesen figyelmeztet arra, hogy a továbbképzés nem csak a tudományegyetemen valósulhatna meg, hanem a műszaki és a gazdaságtudományi egyetemen is: „Az elemi iskola rendeltetése ugyanis a tanítótól olyan műveltséget kíván, amelynek tudományos alapjai mindkét-féle egyetem tudományköreivel szorosan érintkeznek.”³³

Érdeemes idézni előadásának befejező gondolatait: „Ha az egyetem a tanítói oklevél előtt ily módon megnyílnék, annak az egész nevelésügy, az egész közművelődés nagy hasznát látná: a tanítóságban rejlő értékek inkább kifejlődnének és érvényesülnének, az elemi iskola határozottabban részese lenne a közműveltség terjesztésének, a csak elemi iskolát végzettek műveltsége közelebb lenne a felsőbb iskolákat is végzettek műveltségéhez, tehát a közműveltség emelkedné és egyöntetűbb lenne. Mindezzel a magyar köznevelés benső értékének és külső rendjének növekedése jobban biztosítva lehetne. Az egyetemek előtt pedig megnyílnék a hatás útja eddig tőlük jó-

formán elzárkózó, mert általuk észre sem vett tömegek felé — anélkül, hogy eléggé nagyra nem tartható tudományos rendeltetésük megbánná.”³⁴

A másik intézet, amelynek tanárképzési rendszerével IMRE foglalkozott a polgári iskolai tanárképző volt. Az 1868. 38. t.c. — amely létrehozta a polgári iskolát — nem rendezte egyértelműen ennek az iskolának tanárképzési rendszerét. Ebből a jogilag nem tisztázott helyzetből az intézetre nagyon sok félreértés és mellőztetés származott. Mint láttuk, IMRE SÁNDOR ennek az intézetnek pedagógia tanára, majd igazgatója volt. Nagyon jól ismerte tehát gyakorlatból is az itt folyó oktató-nevelő munkát. Ez érdekes módon mindenekelőtt abban jutott kifejezésre, hogy IMRE a polgári iskolai tanárképzéssel kapcsolatban kevés elméleti jellegű tanulmányt tett közzé. Tevékenysége elsősorban a tanárképzés gyakorlati oldalára vonatkozott. Különösen a polgári iskolai tanárképző tanterveinek, tantervi javaslatainak kidolgozásában vette ki részét. Tudományos alaposággal munkálta ki a polgári iskolai tanárjelöltek pedagógiai tanulmányainak tantervi javaslatát 1910-ben. Ebben állapítja meg: „A mi polgáriskolai tanárképzőink egészen kétségtelenül ama föladat előtt állanak, hogy minden tekintetben magasabbrendű, főiskolai munkát adjanak hallgatóiknak éppen a pedagógiai tanulmányokban is.”³⁵

A polgári iskolai tanárképző intézetben IMRE SÁNDOR alapvetően változtatta meg a gyakorlati képzés korábbi menetét. Ezzel kapcsolatos tervezetei nyomtatásban nem jelentek meg. E tevékenységére itt nem térnek ki, mivel korábban megjelent tanulmányomban e kérdéssel már részletesen foglalkoztam.

A tanítóképző intézeti tanárképzés, az ún. Apponyi Kollégium a polgári iskolai tanárképző intézettel összekapcsoltan működött. IMRE mint szakvezető tanár dolgozott ebben a tanárképzési formában is. E képzési forma célját így fogalmazta meg: „A tanítóképző-intézeti tanárok képzése a másféle tanárképzésektől abban különbözik, hogy itt a kívánt fejlődésnek nem a megindítására, hanem csak az irányítására van szükség; nem alapvető lelki készségek megteremtése (ami nem volna módunkban), hanem ezeknek határozott célhoz való alkalmazása a feladatunk.”³⁶ „Az Apponyi Kollégium továbbfejlesztése a polgári iskolai tanárképző intézet tanári karának állandóan fontos feladata volt. 1914-ben széleskörűen vizsgálták meg e tanárképzés sajátosságait, szervezeti és tartalmi követelményeit. IMRE SÁNDOR maga is e képzés minden részletére vonatkozó megjegyzést és javaslatot dolgozott ki. Ebben foglalkozik a jelöltek előképzettségével, a képzés feladatával, szervezetével, tartalmával, az egyes évfolyamok képzési sajátosságaival. E tanárképzés sajátosságaként emeli ki IMRE azt, hogy „a szaktudományokban való vezetéssel fölerő értékűnek tartom azt a hatást, amelyet a fiatal emberek a tanáraikkal való szakadatlan és fesztelen érintkezés közben kaphatnak.”³⁷

A különböző típusú tanárképzési feladatok közül IMRE legintenzívebben a középiskolai tanárképzéssel foglalkozott. Itt tapasztalta a legtöbb hiányosságot, s itt sürgette legjobban a helyzet rendezését. Bíráló hangja is e kérdésben válik legélesebbé. 1903-ban ezeket írja: „A tanárképzés hiányait minden fajtájú és jellegű magyar középiskola egyenlően érzi, mozgalom indítása vagy támogatása minden egyes iskolának, annál inkább nagyobb tanári közösségeknek fontos érdeke. A javítás módjára nézve mindnyájunk óhajta megegyezik abban, hogy az egyetem legyen az elméleti tanárképzés színhelyévé teljes mértékben, a gyakorlati rész legyen valóban gyakorlati, mert a bajok alapos orvoslása csak így lehetséges. Az elméleti rész újjászervezése nem olyan sürgetős, mint az, hogy a sokat hányatott gyakorlati tanárképzés testet öltjön.”³⁸ Nem látja megnyugtatónak az egyetem és a középiskola kapcsolatát sem. Erről így ír: „Az iskola és az egyetem úgy látszik küzd egymással. Mindkettő a maga érdekeit tartja elsősorban fontosnak s valóban egyenlő mértékben

fontos mind a kettő. Rövidséget egyik sem szenvedhet. Az iskolának meg kell, hogy legyenek a mindig jobb-jobb tanárai, az egyetemnek is lennie kell olyan hallgatóinak, kik a folytonosan magasabbra emelkedő feladathoz eredménnyel nyúlhatnak. Ezért nem lehet el a jó középiskola és a jó egyetem egymás nélkül.”³⁹ Ezért hangsúlyozza IMRE a középiskolai tanárképzés érdekében: „A neveléshez nagy tehetség kell, de a jövő nevelőinek tanításához éppen külön tehetség.”⁴⁰

Mint láttuk, a középiskolai tanárképzés érdekében legsürgetőbb feladatnak IMRE a gyakorlati képzés reformját tekintette. A gyakorlati képzés javítását szolgálták IMRÉNEK azok a javaslatok, amelyeket e témakörben készített. Nagy gonddal tekintette át a középiskolai tanárok gyakorlati képzésének történeti fejlődését, hogy ezen az alapon elemezze a legfontosabbnak tekintett feladatait.

IMRE már a középiskolai tanárképzéssel kapcsolatban is foglalkozott az egyetemen tanító tanár személyiségének kérdéseivel. 1930-ban megjelent „Egyetemi nevelés” című tanulmányában részletesen elemzi az egyetemi tanárral szemben támasztott követelményeket. Megállapítja: „Az egyetemi nevelés minden kérdése a tanár személyéhez jut, a fejlettebb ember a központ itt is, mint a nevelésben mindenütt... Az egyetemen csak olyan tanárnak szabad lennie, aki teljesen kifejtett személyiség, vagyis aki tudatos és nemes egyéniségét érvényesíti tevékenységének minden részletében... Az egyetemi tanár eszménye: az egyetemi eszmény.”⁴¹ Külön is kitér arra a kérdésre, hogy a „tudós” és a „tanár” fogalmait szabad-e szembeállítani. Így foglal állást: „A nagy tudós, de rossz tanár és a nem nagy tudós, de kitűnő tanár szokásos ellentétbe állítása az egyetemre vonatkozóan nemcsak felületes, hanem értelmetlen is. A tudósnak is, tanárnak is sajátos alakja egyesül az egyetemi tanárban.”⁴²

IMRE SÁNDORNAK a tanítóval és a tanárral kapcsolatos véleményei értékes részét képezik a magyar tanító- és tanárképzés történetének. Gondolatai sok vonatkozásban ma is gazdagíthatják a tanítók és tanárok személyiségére vonatkozó megállapításainkat.

IRODALOM

- [1] IMRE SÁNDOR: A köznevelés belső egysége és a nemzeti egység. A magyar nevelés körvonalai Budapest, 1920. 103.
- [2] Uo. 104. p.
- [3] Uo. 104. p.
- [4] IMRE SÁNDOR: A többtermelés pedagógiai követelményei és a nemzetnevelés. Magyar Tanítóképző, 1917. 316.
- [5] IMRE SÁNDOR—KOVÁCS DEZSŐ: Felterjesztés a gyakorlati tanárképzés ügyében. Kolozsvár 1903. 1. p.
- [6] IMRE SÁNDOR: Gyakorlati tanárképzés és református iskoláink. Debrecen, 1903. 4. p.
- [7] IMRE SÁNDOR: A háború és a pedagógia. A magyar nevelés körvonalai. Budapest, 1920. 124. p.
- [8] IMRE SÁNDOR: Apáczai Cseri János. Kolozsvár, 1907. 8. p.
- [9] Titkári jelentés. Kolozsvár, 1903. 35. p.
- [10] Uo. 36. p.
- [11] Uo. 39. p.
- [12] IMRE SÁNDOR: Többtermelés pedagógiai követelményei és a nemzetnevelés. Magyar Tanítóképző, 1917. 316.
- [13] IMRE SÁNDOR—KOVÁCS DEZSŐ: Felterjesztés a gyakorlati tanárképzés ügyében. Kolozsvár, 1903. 2. p.
- [14] IMRE SÁNDOR: Gyakorlati tanárképzés és református iskoláink. Debrecen, 1903. 15. p.
- [15] IMRE SÁNDOR: Bevezetés a tanítóképző-intézeti tanári hivatásba. Magyar Tanítóképző, 1917. 3. p.
- [16] Uo. 6. p.
- [17] Uo. 15. p.

- [18] Uo. 315. p.
- [19] IMRE SÁNDOR. Gyakorlati tanárképzés és református iskoláink. Debrecen, 1903. 11. p.
- [20] IMRE SÁNDOR. Népiszkolai neveléstan. Budapest, é. n. 5. p.
- [21] IMRE SÁNDOR: A többtermelés pedagógiai követelményei és a nemzetnevelés. Magyar Tanítóképző, 1917. 315. p.
- [22] Uo. 315. p.
- [23] IMRE SÁNDOR: Pedagógia és politika. A magyar nevelés körvonalai. Budapest, 1920. 82. p.
- [24] Uo. 85. p.
- [25] Uo. 86. p.
- [26] IMRE SÁNDOR: A köznevelés belső egysége és a nemzeti egység. A magyar nevelés körvonalai. Budapest, 1920. 106. p.
- [27] IMRE SÁNDOR: A háború és a pedagógia. A magyar nevelés körvonalai. Budapest, 1920. 124. p.
- [28] IMRE SÁNDOR: A tanítóképzés és az egyetem. Budapest, 1937. 4. p.
- [29] Uo. 5. p.
- [30] Uo. 6. p.
- [31] Uo. 7. p.
- [32] Uo. 7. p.
- [33] Uo. 9. p.
- [34] Uo. 9. p.
- [35] IMRE SÁNDOR: A polgáriszkolai tanárjelöltek pedagógiai tanulmányai. Polgáriszkolai Közlöny. 1910. 177. p.
- [36] IMRE SÁNDOR: Bevezetés a tanítóképző-intézeti tanári hivatásba. Magyar Tanítóképző, 1917. 5. p.
- [37] Vélemények az elemi iskolai tanítóképzőintézeti tanárképzésről. Budapest, 1914. 25. p.
- [38] IMRE SÁNDOR: Gyakorlati tanárképzés és református iskoláink. Debrecen, 1903. 5. p.
- [39] IMRE SÁNDOR: Az iskola és az egyetem. Magyar Pedagógia, 1900. 272. p.
- [40] Uo. 266. p.
- [41] IMRE SÁNDOR: Egyetemi nevelés. Budapest, 1930. 38. p.
- [42] Uo. 42. p.

DIE GEDANKEN VON SÁNDOR IMRE ÜBER DIE LEHRER UND DIE LEHRERAUSBILDUNG

SÁNDOR BERECSKI

Aus den pädagogischen Ansichten von Sándor Imre hebt die Studie diejenige Gedanken hervor, die sich auf die Lehrer, beziehungsweise auf die Lehrerbildung beziehen.

Wir betonen, dass Imre die verschiedenen Typen der Lehrerbildung in ihrem Zusammenhang analysiert, und ihre übereinstimmenden und voneinander abweichenden Eigenheiten untersucht. Imre bringt auch in dieser Frage die Thesen der völkischen Erziehung und der Persönlichkeitspädagogik zur Geltung. Wir weisen darauf hin, wie grosse Sorgfalt Imre auf den Gang der praktischen Bildung in den verschiedenen Formen der Lehrerbildung verwandte.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ШАНДОРА ИМРЕ ОБ УЧИТЕЛЕ, О ПОДГОТОВКЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

ШАНДОР БЕРЕЦКИ

Автор статьи из педагогических взглядов Шандора Имре выделяет мысли, имеющие отношение к педагогу, к подготовке педагогических кадров. Автор подчеркивает, что различные типы подготовки педагогических кадров Ш. Имре анализирует в их тесной взаимосвязи, исследует аналогичные и различные особенности этих типов. Ш. Имре и в этом вопросе последовательно осуществляет положения воспитания молодого поколения в духе патриотизма и педагогики личности. Автор указывает на тот факт, что в различных формах подготовки педагогических кадров Ш. Имре уделял большое внимание процессу практического обучения.